

תשובות קצרות

1. הפרשת תרומות ומעשרות מקליפות האבטיח על האבטיח / הרב יהודה הלוי עמיחי
שאלה | כאשר אני מפריש תרומות ומעשרות מפרי האבטיח, האם אני צריך להניח בצד קצת יותר מאחוז מן החלק האדום של הפרי, או שמא אפשר לכלול גם את הקליפה את חלקה?

תשובה | הפרשה מקליפות פרי על הפרי תיתכן רק אם הקליפה אכילה בשעת הדחק, אפילו אם איננה טעימה כפרי עצמו. ההפרשה מהקליפה היא ככל ההפרשות שמפרישים מהרע על היפה בזמן הזה?

שאלה זו כבר נידונה בהקשר לפרי התפוז, אם אפשר להפריש גם מקליפות התפוז מכיוון שהן מאכל אדם. נראה פשוט שהחלק הלבן של התפוז והאשכולית נאכל, ואכן אנשים רבים אוכלים את החלק הלבן שבקליפות פירות הדר. לכן אפשר להחשיבו כחלק מהפרי. הדיון היה על החלק שלא נאכל - הקליפה הכתומה, שהיא נאכלת רק לאחר עיבודים מלאכותיים. בכך היו רבים שסברו שכיוון שניטע לצורך אכילה (לאחר עיבוד), יש לחלק הזה חשיבות של פרי, אפילו שלא נאכל באופן טבעי.³ באבטיח נראה שלכו"ע החלק הקרוב לפרי נאכל לפעמים ואף לעיתים קרובות. וכל דבר שנאכל, הרי זה אוכל, ואפשר להפריש ממנו על האבטיח, אפילו שאין רבים אוכלים אותו אלא בשעת הדחק, ודינו כהפרשה מהרע על הטוב.⁴ אבל ברור שהחלק הירוק החיצוני הוא בלתי אכיל; אין עושים ממנו מאכל, והחקלאי לא מחשיב אותו כחלק מהפרי. לכן אין להפריש ממנו. אומנם ייתכן שיש מעט אנשים שאוכלים את הקליפה הירוקה ג"כ. מדברי התוספתא (תרומות פ"י) למדנו שיש תרומה בקליפי אתרוג, כיוון שבני אותו המקום אכלו את הקליפה. אבל אם יש מספר מועט של אנשים שאוכלים, אין זה נחשב מנהג של מקום. כן מצאנו בהקשר לאיסור כלאי הכרם בקוצים, שבערביא נהגו להשתמש בקוצים, ולכן באותו מקום נקבע איסור כלאי הכרם בקוצים.⁵ כך אם יהיה מקום שבו בני אדם אוכלים את הקליפה הירוקה של האבטיח, אפשר יהיה באותו מקום להפריש מהקליפה על הפרי,

1. ר' רמב"ם הל' תרומות פ"ב ה"ב.
 2. שו"ע סי' שלא סעי' נב.
 3. ר' שו"ת ציץ אליעזר ח"א סי' א; המעשר והתרומה, בית האוצר פ"ג ס"ק לח.
 4. ר' שו"ע, יו"ד סי' שלא סעי' נב.
 5. בבא בתרא קנו ע"ב; רמב"ם, הל' כלאיים פ"ה הי"ה; שו"ע יו"ד סי' רצו סעי' יד.

אבל כל זמן שאין לנו מקום כזה, אין להפריש מהקליפה הירוקה של האבטיח, אבל אפשר להפריש מהחלק הבהיר.

ברור שאין אנו יכולים לדייק מה נאכל ומה אינו נאכל, ועל כן אדם יכול לקחת בחשבון רק חלק מהקליפה של האבטיח, וידאג שבסה"כ יהיה לו בוודאי יותר מ-1% מהירק שאפשר לאכול אותו.

2. 'ברכת האילנות' על פרחי פקאן / הרב יהודה הלוי עמיחי

שאלה | עץ הפקאן הוא 'חד בית', ויש בו פרחי זכר ונקבה באותו העץ. הפרחים הזכריים מופיעים באפריל על פקעים של השנה שעברה, ופרחים נקביים, שהם בקצה הצימוח החדש, מופיעים כעשרה ימים קודם האבקת הזכר. מכיוון שרואים יותר את הפריחה הזכרית, האם אפשר לברך על פריחת עץ הפקאן 'ברכת האילנות'?

תשובה | א. עץ סרק

נחלקו הפוסקים אם אומרים ברכת אילנות רק על עצי מאכל או גם על עצי סרק. בעל 'הלכות קטנות'⁶, 'משנה ברורה'⁷ ו'כף החיים'⁸ כתבו שמברכים 'ברכת האילנות' רק על עצי פרי. בשו"ת 'להורות נתן'⁹ כתב בתגובה למי שאמר שרק על עץ נקבה מברכים 'ברכת האילנות' שמלשון הגמרא (ברכות מג ע"ב) 'האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי אומר...' - משמע שיש לברך על כל אילן המלבלב, ואפילו הוא אילן סרק, וכן כתב הרמב"ם (הל' ברכת פ"י הי"ג) בסתמא שמברכים על כל עץ המלבלב ולא הצריך דווקא הנאת מאכל; וזו לשונו: 'היוצא לשדות או לגנות ביומי ניסן וראה אילנות פורחות וניצנים עולים מברך...'. יש להוסיף שיש פוסקים שאמרו לברך 'ברכת הראיה' על עצי ריה שיש לאדם הנאה מריחם.¹⁰ ברור שלשיטות אלו אפשר לברך על עצים ממין זכר שאדם נהנה מהם בראייתם וכן נהנה שהם נותנים את האפשרות לפירות להניב. אבל הלכה למעשה נראה שמברכים רק על אילן פרי ואם יש עץ שיש בו רק פירות זכריים אין לברך עליו.

ב. חד-ביתי

בפקאן ובאגוז מלך הם עצים דו מיניים אבל חד-ביתיים. בכל עץ יש גם פרחים זכריים¹¹ וגם פרחים נקביים, ובתקופת ההפריה הפרחים משני המינים זמינים על העץ, ובעץ יהיו פירות. לכן, אפילו אם אדם רואה את הפרחים הזכריים אבל הוא יודע שבעץ זה יש גם פרחים נקביים, ואפילו במקרה שהפרחים הזכריים קודמים, מכל מקום פרחים אלו מוגדרים כפרחי אכילה כיוון שהם גדלים ביחד עם הנקביים, ובעץ הזה יהיו פירות מאכל. אם כן הקב"ה 'ברא בו אילנות טובות להנות בהם בני אדם'. ואפילו אם נסביר שיש מחלוקת בעניין עצים דו-ביתיים, דהיינו שיש עץ זכרי ועץ נקבי (כגון תמר, וחרוב), בעץ

6. הלכות קטנות, ח"ב סי' כח.

7. משנ"ב סי' רכו ס"ק ב.

8. כפה"ח, סי' רכו ס"ק ב.

9. שו"ת להורות נתן, ח"ה סי' ח אות ה.

10. עיין בספר הפרנס סי' שצו, ובעבודת הקודש לחיד"א אות קצט.

11. פרח זכרי.

חד-ביתי, שיש בו בה בעת פרחיים זכריים ונקביים והוא עצמו מניב, מה לי אם מניב במקום הפריחה של הזכר או בפריחת פרחי הנקבה. בכל אופן האילן הזה נברא 'ליהנות בהם בני אדם'. לכן בנידון זה אין ספק שאפשר לברך עליו ברכת האילנות אם רואים את הפריחה, ואין נפק"מ אם ראה פריחת זכר או נקבה.

3. על זיהוי מיני צמחים בהלכה / הרב יהודה הלוי עמיחי

שאלה | נתעוררה אצלי שאלה באשר להלכה מעשית וזיהוי הצמחים במשנה. במשנה (כלאים פ"א מ"ד) נאמר: 'ובאילן - האגסים והקרוסטמלין, הפרישין והעוזררין - אינם כלאיים זה בזה'. מכאן, לכאורה, מותר לישראל להרכיב ענף מעץ האגס על סדן של עץ קרוסטמלין, וכן להרכיב ענף מעצי הפרישין (חבושים) על סדן של עץ עוזררין (עוזרר), והפירות שייצאו מהם יהיו מותרים באכילה. הבעיה נובעת מזיהויים שונים שאנו מוצאים בפירושי רבותינו ז"ל על אותם העצים. הרמב"ם ז"ל פירש אגס 'אלאג'אן', שהוא הפרי שאנו קוראים היום בשם 'שזיף' (*Prunus domestica*), ואילו ר' האי גאון ז"ל פירש אגס 'קומותרי', שהוא האגס המפורסם בימינו, דהיינו *Pyrus communis*, או מין דומה - *Pyrus syriaca*. וכן פירש הריב"ם (ר' יצחק בן מלכי צדק מסיפונט). ופירוש זה דומה יותר להסבר של אגסים והפירות הנאכלים בשלמותם, כפי שמובא בספר אלפא-ביתא לבן סירא. והנה המשנה אומרת שאינו כלאיים עם העץ קרוסטמלין, שגם הוא נתון במחלוקת מפרשים, כגון הריב"ם שפירש שהוא כמין אגס הנקרא אצלם בשם 'קלפריצי' (*Calaprice pear*).¹² לעומת זאת, ר' שלמה סיריליו פירש שהקרוסטמלין הוא מין תפוח קטן. מאחר שמחלוקת זו היא מחלוקת דאורייתא, וה'חזון איש' היה מחמיר ואוסר על הרכבת כל העצים הנזכרים במשנה כלאיים, ברצוני לשאול: האם נוכל להכריע כאן ולהתיר את הרכבת עץ אגס לפי זיהויו כ-*Pyrus communis* עם ה"קלפריצי" שהזכיר ריב"ם? (באופן שאני סבור בעניין זה שלא כדעת הרמב"ם).

תשובה | מכיוון שהזיהויים הם חלקם לפי המציאות, דהיינו פרשנים פירשו את המשנה כיוון שהיו להם הכללים ההלכתיים של טעם העץ ושל צורת הפרי והעלים, (כמבואר בדברי הרמב"ם הל' כלאיים פ"ג), לא שהם מפרשים לפי מסורת העוברת מדור לדור. מכאן שבאופן מעשי אין ללמוד הלכה למעשה מדברי הפרשנים, אלא צריך לבחון כל עץ לפי הכללים ההלכתיים. אם הוא עומד בכללים ההלכתיים, אפשר להרכיב, ואם לא - אין להרכיב, אע"פ שלפי תרגומים או פרשנים מסוימים זאת הרכבה מותרת. אומנם יש מקום גדול לחפש ולמצוא את הפרשנויות השונות, אבל רק כדוגמה והבנה, וכאמור להלכה אין משמעות לפרשנויות השונות אלא א"כ זה עומד בתנאי ההלכה של הגדרת המין בכלאיים (טעם, צורת פרי וצורת עלים). נכון שגם בכללים אלו יש דעות שונות להסביר מי דומיננטי יותר ומי פחות, ונחלקו¹³ בזה הרמב"ם (שם) והר"ש.¹⁴

12. על פרי זה ראה <https://saporidelsalento.wordpress.com/2016/10/23/pere-calaprice-frutti-dimenticati>.

13. ר' אמונת עתיך 99 (תשע"ג), 'פסיקה במצוות התלויות בארץ', עמ' 52-62.

14. ר"ש, כלאים פ"א ה"ה.

לשאלתך יש לראות את שני העצים שאתה מציע, לבחון אם הם דומים לפי ההגדרות ההלכתיות ולהכריע. גם בימינו אפשר להחליט אילו עצים אפשר להרכיב,¹⁵ שהרי התורה ניתנה לבני אדם.

4. מיכל סולר שנשכח פתוח / הרב אביעד תפוחי

שאלה | אדם קיבל רשות לקחת מעט סולר מהגנרטור היישובי. הוא שכח לסגור את הברז, וכל הסולר דלף. עלות הסולר שנשפך נאמדת בכ- 6,000 ש"ח. האם הוא חייב לשלם?

תשובה | לכאורה היה מקום לומר שזה דומה למי שפרץ גדר בפני בהמת חברו ויצאה והזיקה, שנחלקו בזה הראשונים. לדעת הרבה ראשונים פטור על הבהמה אם אבדה או אם הזיקה, כיוון שזה גרמא, שהרי הוא רק שחרר אותה והיא פעלה בעצמה, ואין לו כל אחריות עליה. אך הרמב"ם¹⁶ חידש שחייב על הבהמה אם הזיקה וכ"ש אם אבדה. וביאר הרמב"ם בתשובה¹⁷ לחכמי לונל ש'גרמא' - פטור רק כאשר לא התכוון להזיק, אך אם התכוון להזיק - חייב. ויש להוכיח בדעת הרמב"ם שהוא מחייב אף אם הזיק ברשלנות, שהרי כאשר ישנה גדר בין כרם לזרעים ונפרצה הגדר ובעל הכרם התיימש מלגדור, הוא חייב לשלם.¹⁸ ה'שלחן ערוך' העתיק¹⁹ את לשון הרמב"ם, ואילו הרמ"א פסק כדעת שאר הראשונים. לכאורה גם נידון דידן תלוי במחלוקת זו, שהרי אדם זה לא שפך את הסולר אלא רק גרם ברשלנותו לסולר לצאת. לדעת התוספות הוא פטור מדיני אדם כיוון שזה גרמא, ואילו לרמב"ם חייב כיוון שגרמא ברשלנות חייב.

אך נראה שיש לחייב בנידון דידן לכולי עלמא, כיוון שהסולר נמצא על הדופן של המכל, וכאשר פותח את הפתח במכל הרי זה כאילו הוא עושה פעולה בסולר עצמו, ואינו דומה לבהמה שלא נמצאת על הגדר ופתיחת הגדר אינה מוציאה אותה אלא רק מאפשרת לה לצאת.²⁰

15. עיין חוקות שדה, לגר"ח"ז גרוסברג, תלמי שדה אות יז.

16. רמב"ם, הל' נזקי ממון פ"ד ה"ב.

17. שו"ת הרמב"ם, סי' תלב.

18. אומנם הרמב"ם, הל' כלאיים פ"ז הי"ז, לא כתב שחייב לשלם, אך ביארו האחרונים (מרכבת המשנה ועוד) שזה משום שהוא סובר שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. אך נשאל, איך ר"מ שסובר שאדם מקדיש דבר שאינו שלו מחייב בדינא דגרמי? הרי לא הייתה כוונה להזיק. אלא ע"כ שחייב אף ברשלנות. ועיין שו"ת מנחת אשר, ח"א סי' קיד, שהביא ראיה אחרת לדין זה בדעת הרמב"ם ממי שביטל אירוסין, שצריך לשלם על כל ההוצאות. דין זה הובא בשו"ע, סימן נ סעיף ג ועיי"ש בביאור הגר"א.

19. כתבתי 'העתיק' כיוון שבב"י הוא כתב שהרמב"ם יחיד בזה ולא נקטינן כוותיה בהא, ולמרות זאת בשו"ע הוא העתיק את לשון הרמב"ם.

20. מאורי אש לגרש"ז אורעבאך, פרק שלישי ענף ח; אומנם עי' חידושי הר צבי על הש"ס, שהביא בשם הרב מטעפליק בשם הגר"ל שפירא האב"ד דקובנא, שכתב לחייב רק על השפיכה הראשונה. אך גם

5. עדות בערכאות / הרב אביעד תפוחי

שאלה | אדם היה עד לתאונת דרכים שבה ניזוק רכבו של אביו. האב הוא אדם דתי, וכן התובע והנתבע. האב הגיש תביעה בבית משפט אזרחי על נזק בתאונת דרכים. האם יש להתיר לבן לסייע לאביו ולהעיד בבית משפט?

תשובה | מפורש בשו"ת הרמ"א²¹ לאסור להעיד בערכאות משום 'מסייע',²² וא"כ אין מקום להתיר. ומכל מקום יש לדון מכמה צדדים:

א. בספר 'שער משפט'²³ כתב שאסור לדון אך מותר להעיד, כי האיסור נעשה כבר בתביעה, וא"כ אין תועלת בעדות שהיא רק מסייעת להוציא ממון אבל לא נוגעת לעצם האיסור. אלא שהרמ"א להדיא חלק ע"ז, ורבים האחרונים שחלקו עליו, שכן כל השתתפות בהליך השיפוטי הזה יש בה משום חיזוק בתי משפט שאינם פועלים על פי התורה.

ב. בנידון דידן מדובר שהתובע שלח שני מכתבים ע"י עו"ד והנתבע לא הגיב, משמע שהוא לא 'ציית דינא' אפילו של הערכאות והוא מנסה להתעלם. א"כ ניתן להחשיב את הנתבע כ'לא ציית דינא' לבי"ד, ובכל מקרה הוא לא ייענה להזמנת בית הדין. ואין זה מסתבר שהוא אינו מוכן להיענות להזמנת בית המשפט ואילו היה זה בית דין הוא היה נשמע להזמנתו, כי המציאות מורה שמי שבא לבי"ד אלו אנשים יראי שמיים בתכלית, ואנשים כאלו כבר היו מציעים בעצמם לבוא לביה"ד לדון ולא היו מתעלמים לחלוטין ממכתבי עורך הדין. ומצאנו ב'כסף הקדשים'²⁴ שאם ידוע שלא יבוא לבי"ד, לא צריך אפילו לבקש רשות מבית הדין.

ג. לאב יש גם עדים אחרים, וא"כ אין כאן איסור של 'לפני עור' אלא רק של 'מסייע'. יתר על כן איסור 'מסייע' הוא כאשר יש אפשרות אחרת להגיע לאותה תוצאה, ולכן אין איסור 'לפני עור', אך בסופו של דבר אדם זה סייע להגיע לתוצאה. אבל כאשר יש כמה עדים, ייתכן שאין שום תועלת ממשית בעדותו, ולכן אפילו איסור 'מסייע' אין כאן. לכן נראה שבשעת דחק, כגון שאביו יכעס אם יסרב הבן להעיד, יש מקום להקל אם הבן לא יצליח לשכנע את אביו שאין צורך בעדותו ולהשתמט מעדות זו.

6. סמכות 'מרא דאתרא' / הרב אביעד תפוחי

שאלה | האם יש סמכות למרא דאתרא לאסור על אדם לנהוג בחצר שלו באופן שהוא רוצה, כגון לייסד שם מניין ולקרוא בתורה כאשר זה לא פוגע בציבור, כיוון שבעוה"ר מחמת מגפת הקורונה בטל התמיד ואין מניין בבתי הכנסת?

ההר צבי תמה עליו, ועוד שניתן לומר שאין למדים הלכה מפי מעשה, וייתכן שהיה שם באונס גמור, והיה ראוי לפטור מעיקר הדין, ולכן עשה פשרה וחייב רק על השפיכה הראשונה. ועוד צ"ב.

21. שו"ת הרמ"א, סי' נב.

22. עיין הלכה פסוקה, סימן כו סעיף א, אות ב.

23. שער משפט, סי' כו ס"ק א.

24. כסף הקדשים, סי' כו.

תשובה | יש לדון מהי סמכות ה'מרא דאתרא'. על כך כתב הרמ"א (יו"ד סי' רמה סעי' כב):

הגה: רב היושב בעירו ולומד לרבים, יכול חכם אחר לבא וללמוד גם כן שם, אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונוטל פרס מהם על זה, אפילו הכי יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר, כמו הראשון, אם הוא גדול וראוי לכך.²⁵

ובעקבות כך פסק ה'חתם סופר'²⁶ כדבר פשוט לחלק בין עניינים ציבוריים ובין עניינים פרטיים, וכיוון שדבריו הם בבחינת 'קילורין לעיניים', אעתיק את דבריו בהרחבה:

זה אני אומר דבר פשוט הוא אצלי דלענין לדון בין איש לחבירו ולהורות באיסור והיתר לא תליא כלל בקבלת שום קהלה כיון שנתנו רבנים מהודם עליו והוא ראוי לכך הרי הוא לכל דבריו כאחד הרבנים... איברא בעניינים הנוגעים לכללת הציבור כגון הטלת מסים וארנוניות וס"ת ובהכ"נ ומרחץ וצדקו' והקדשות שלהם שמעיקר הדין כל דיני אותו העיר פסולי' לזה שכולם נוגעי' בדבר אלא שכבר נהגו כמבואר בש"ע ח"מ סוף סי' ז' ועיין שם סי' ל"ז סעי' כ"ב א"כ פשיטא אם יש רב בעיר שאינו נושא בעול ואין לו שייכות עם שום אחד מהם רק נוטל פרנסתו מקופת הקהל שוה בשוה פשיטא שהוא כשר לדברי' כאלה מדין תורה יותר מן ת"ח האחר הדר שם.

דהיינו ה'חתם סופר' כותב שתלמיד חכם אחר שדר בעיר יכול להורות למעשה בכל שאלה פרטית, ורק בדברים הנוגעים לכללות העיר יש עדיפות לרב העיר.²⁷ אומנם לעיתים יש במעשיו של היחיד בביתו השפעה על המרחב הציבורי, ואז יש סמכות לנבחרי הציבור לפעול להסיר תקלה מהמרחב הציבורי. ומעתה בנידון דידן, אם היה במניין חצרות עבירה על הוראות משרד הבריאות, הרי יש לנבחרי הציבור סמכות לכונן את היחידים שלא ינהגו כן, כי בזה הם מסכנים את שאר הציבור. אבל בניד"ד כיוון שאין בזה עבירה על הוראות משרד הבריאות, אין סמכות לכונן על היחיד כיצד לנהוג ברשות שלו. אומנם אם מרא דאתרא סובר שמניין כזה עלול לגרום גם לאחרים לפתוח מניינים ושיש סבירות גבוהה שבמניינים הנוספים לא ישמרו על הנחיות משרד הבריאות, ולכן לדעתו יש לאסור לגמרי את כל המניינים, אזי נמצא שהוא סובר שהמניין הזה יש בו סכנה עקיפה לציבור, ונמצא שזה בכלל ענייני ציבור הנמצאים בסמכותו של ה'מרא דאתרא'.

25. אומנם חת"ס סי' ר"ל (והעתיקו להלכה בפת"ש, יו"ד סי' רמה ס"ק יא, ובערוך השולחן, יו"ד שם סעי' כט, כתב שכיום אסור לרב אחר לבוא בתחומו ולהפחית מפרנסתו שנוטל עבור עריכת חופות וכדומה, אך זה דווקא ביחס לקיפוח פרנסה, ואין לזה שייכות לנידון דידן.

26. שו"ת חתם סופר, ח"ה חו"מ סי' קסג.

27. יש עוד לעיין ביישום דבריו למעשה, שכן הוא נותן עדיפות לרב העיר מצד שהוא לא נוגע מבחינה ממונית, משא"כ שאר ת"ח שבעיר, וצ"ע אם זה שייך כיום.

7. טוהר הבחינות בימי הקורונה / הרב אריאל בראלי

שאלה | אני סטודנט, ועקב הקורונה הבחינות מתקיימות בבית. האם אני חייב להמשיך ולשמור על **טוהר הבחינות**? ברור לי שהמרצה יודע את האמת, שזו עבודה משותפת, ולכן הוא חיבר שאלות קשות יותר. כשהעליתי את ההתלבטות הזו בקבוצה של הסטודנטים, הם לא הבינו מה אני רוצה, וסברו שברור שאפשר להיעזר בכל חומר.

תשובה | השאלה נובעת מהפער שיש בין הנורמות הקיימות לבין המחויבות שלנו ללכת בדרכי ה'. שאלה זו קיימת בעוד תחומים שבהם המציאות עקומה, ומי שלא מתאים עצמו אליה, פשוט לא מגיע אפילו לנקודת הפתיחה. למשל כיום מקובל שספקים מעניקים מתנות לקניין של בית מלון (אחראי על הרכש) כדי לשמור איתו על יחסים טובים. זה מתחיל במתנות ליום ההולדת וממשיך במימון בתי מלון וכדומה, ומי שלא 'יפנק' את הקניין, פשוט לא יספק סחורה, והחווה ייחתם עם המתחרה שלו. מובן שמבחינת הגדרת התפקיד הקניין אמור לקבל את ההחלטה הטובה ביותר לעסק. ברם, לצערנו התופעה של קבלת מתנות הפכה לנחלת הכלל, וכנראה גם הממונה על הקניין ער לתופעה, אך הוא לא ינקוט צעדים נגדה. על כן מתעוררת השאלה: האם יש בכך הסכמה?

לצערנו הרב דוגמאות כאלו יש למכביר (זכייה במכרז ועוד), ובכל המקרים הללו אפשר לטעון שמבחינה הלכתית אין בכך 'גנבת דעת'. בוודאי המרצה משער שהסטודנטים ייעזרו בחומרים כתובים והמנהל יודע שמעניקים מתנות. כן ניתן להסביר שאף מבחינת מידות הנפש הדבר אפשרי, כי פעמים שאין ברירה אלא לפעול באופן עקמומי, וכפי שענה יעקב אבינו לרחל (מגילה יג ע"ב):

אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה! אמר לה **אחיו אנא ברמאות**. אמרה ליה - ומי שרי

לצדיקי לסגויי ברמיותא? אמר לה אין, עם נבר תתבר ועם עקש תתפל.

אולם נראה שסברות אלו אינן רצויות בעיני ה', כי מבחינת 'גנבת דעת' ניתן לומר שהמרצה עדיין מצפה לשמור על טוהר הבחינות, ומי שמעתיק מפר את האמון שניתן בו. כמו כן האיסור קיים גם כלפי מי שיסמוך על התואר שלך ויקבל אותך לעבודה בהנחה שעברת את הבחינות, וכבר כתב על כך בספר 'אגרות משה' (חו"מ ח"ב סי' ל):

הנה בדבר שאלתו על מה ששמע שבישיבות מתירין להתלמידים לגנוב את התשובות להשאלות במבחני הסיום שעושה המדינה (רידזענס) כדי להונות ולקבל את התעודות שגמרו בטוב, הנה דבר זה אסור לא רק מדינא דמלכותא אלא מדין התורה, ואין זה רק גניבת דעת שג"כ אסור כדאמר שמואל בחולין דף צ"ד ע"א שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עכו"ם וכ"ש הכא שהוא

גניבת דעת לכולי עלמא אף לישראל, אלא שהוא גם גניבת דבר ממש דהא כשירצה לפרנסתו במשך הזמן להשכיר עצמו אצל אחד לעבוד בעסקיו ורוצים ברוב הפעמים במי שגמר היטב למודיו דחול והוא יראה לו התעודה איך שגמר בטוב ועל סמך זה קבלוהו שזהו גניבת ממון ממש...

כמו כן אנו מצווים ללכת בדרכיו של הקב"ה ולהידבק במידותיו, שנאמר (דברים כח, ט): 'והלכת בדרכיו', ואחת המידות המרכזיות היא 'אמת', ואף חותמו של הקב"ה 'אמת' (שבת נה ע"א). התורה ציוותה עלינו **להתרחק** מכל דבר שקר, שנאמר 'מדבר שקר תרחק' (שמות כג, ז). גם יעקב אבינו, דרכו המרכזית הייתה עמידה על האמת, כפי שהפסוק אומר: **'תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם'** (מיכה ז, כ). הוא נאלץ לשנות מדרכו **רק כאשר התמודד עם לבן הרמאי** (וכן עם עשיו שהתנכר למכירת הבכורה).

לסיכום, עליך לשמור על טוהר הבחינה, ואף שיש מחיר לעמידתך בניסיון, עם כל זה התועלת הרוחנית שתצמח היא גוברת, בכך אתה מעדיף את ההתקדמות הרוחנית שלך על פני הלחץ הזמני להגיע להישגים גבוהים תוך כדי רמיסת ערכי היסוד שלנו. בהצלחה רבה!

8. קניית דירה מכונס נכסים / הרב אריאל בראלי

שאלה | הציעו לי דירה מכונס נכסים לטובת בנק. מדובר על זוג צעיר שרכש דירה ב'מחיר למשתכן' ועקב הקורונה בני הזוג אינם עומדים בהחזר המשכנתא. האם ישנה בעיה הלכתית בקניית הדירה?

תשובה | יש פוסקים הסוברים שישנה בעיה הלכתית לקנות מכונס נכסים²⁸ משתי סיבות: א) מחשש שמדובר בפסק דין של בית משפט שמחייב את בעלי הדירה לשלם שלא כדין, ואז יש בעיה של חשש גזל.²⁹ ב) המחיר והעמלה שנגבית אינם על דעת בעלי הדירה, ואפשר שיכלו להגיע למחיר גבוה יותר.³⁰ נראה כי טעמים אלו אינם קיימים במקרה המדובר, ומותר לקנות מכונס הנכסים. כאן אין מדובר על פסיקת בית משפט אלא על מימוש המשכון המוטל על הבית. כמו כן המחיר והעמלה היו ידועים מראש לחייבים מכורח זה שקיבלו הלוואה, והוסבר להם מהם תנאי התשלום והמשכון של הבנק, ועל דעת כן הם לקחו את הלוואה.

28. משפטי התורה חלק ב (סימן כה), פסקי דין ירושלים כרך ח' (עמוד רצ).

29. לעניות דעתי אין זו טענה, כי לצערנו, ברוב המקרים מדובר על בעלי הדין הרואים בבית המשפט את הכתובת הטבעית להכרעה בסכסוכים, וממילא מקבלים על עצמם את החוק. עי' על כך במאמרי, 'מעמדו ההלכתי של שופט דתי', אמונת עתיך 114 (תשע"ז), עמ' 49-54; וכן נראה בשו"ת מהרש"ם, ח"א ס' פט: 'אם כבר זכה בדינו ושם פסקו לו הוצאות, הרי דינם דין, שהרי שניהם סמכו א"ע על דיניהם, וגם הנתבע אדעתא דהכי נכנס אם לנצח אם להנצח. דאל"כ, הו"ל להזמינו מיד בהשיגו תביעה הראשונה שבערכאות, לב"ד ישראל'.

30. יש להעיר גם על טענה זו שההליך של כינוס נכסים הוא ארוך, והחייבים יכלו למכור את הדירה בעצמם עוד לפני שתגיע לכונס נכסים. ועוד נראה שאף בית דין רבני היה נאלץ לקבוע את העמלות הללו כדי שיהיה גוף ציבורי שישתלם לו למכור את הנכסים.

לסיכום, מותר לקנות את הדירה.³¹

9. רעש של ילדים שמפריע לשכנים / הרב אריאל בראלי

שאלה | יש לי ילדים מתבגרים, והם נוהגים לשוחח בפלאפון בחצר הבית (לא בקול רם), לפעמים גם בשעות מאוחרות של הלילה. מעלינו גר יהודי מבוגר, וחלון חדר השינה שלו פתוח לחצר שלנו. לדבריו של השכן, הוא צריך לישון דווקא עם חלון פתוח, והוא מתלונן על הרעש. האם אני מחויבת למנוע מהילדים לדבר בחצר?

תשובה | במקרה זה של יחסים ארוכי טווח עם שכנים, מומלץ לפנות למגשר כדי שתגיעו להבנות משותפות, בייחוד שחז"ל לימדו אותנו כי חברה המשתיתה את יחסיה הפנימיים רק על דין - סופה להיחרב (בבא מציעא ל ע"א): 'לא נחרבה ירושלים אלא מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה' ולא נהגו זה עם זה לפנים משורת הדין.

מצד הדין - אדם רשאי להשתמש **שימוש סביר** בביתו גם אם הרעש מפריע לחברו. זה המחיר של מגורים בבית משותף, ומי שרגיש מאוד יחפש מקום מבודד יותר לגור בו. וכך כתב ה'חזון איש' (ב"ב סימן יג אות יא):

אם עושה דברים שרוב בני אדם עושים, ולפעמים תשמישם ודיבורם משמיע קול שמפריע את החולה - אינו יכול למחות אף אם החולה קדם. רשאי אדם להכניס את העוללים והיונקים על אף שצועקים בלילה, ואין החולה יכול לעכב עליו, דהרי אינו חייב לצאת מדירתו.

לסיכום, כל עוד מדובר על שעות סבירות - עד 11 בלילה - ניתן להשתמש בחצר. כמובן יש עניין לנהוג לפנים משורת הדין ולהתחשב בצרכים של יהודי מבוגר.

10. קבלת ריבית והצמדה מה'הוצאה לפועל' עבור מזונות שלא שולמו / משפטי ארץ

שאלה | האם מותר לאישה לגבות ריבית והצמדה על חוב מזונות שהיא גובה מהבעל ע"י תביעה בהוצאה לפועל?

תשובה | יש לחלק בין שני מקרים:

א. בעל שלא משלם כי באמת אין לו כסף לשלם, והוא רוצה פריסת חובות רחבה יותר, וההוצאה לפועל אינה מאפשרת לו. במקרה כזה, אסור לאישה לגבות עם ריבית והצמדה, כמו כל איסור ריבית.

ב. בעל שלא משלם בגלל רצון להתחמק ולא בגלל שאין לו. במקרה כזה ניתן לראות בריבית קנס שההוצאה לפועל מחייבת בו, ולכן היא אינה כלולה באיסור ריבית.³² אז

31. הערת עורך: י"פ. ראה עוד בתשובת הרב שלמה אישון, אמונת עתיך 112 (תשע"ו) עמ' 29-30.

32. הדברים הוסברו בנייר עמדה מספר 6 של משפטי ארץ, עמו' 12-13.

ייתכן ואסור לאישה לגבות חובות עם ריבית והצמדה, ובין מקרה שהוא לא משלם לא בגלל שאין לו ממש כלום.
 על בית הדין לברר ע"פ ראיות מה הסיבה האמיתית לאי התשלום מצד הבעל, ולא להסתמך רק על דבריו של הבעל.

11. שאלות שונות בנוגע לסמכות ומדיניות בתי הדין לממונות במדינת ישראל / משפטי ארץ

שאלה | א. מה קורה אם נתבע איננו מגיע לדיון, אף שהסכים להתדיין בפני בית הדין?
ב. האם פסק דין שקובע הפסקת תשלומים מכובד ע"י חברות האשראי?
ג. האם החוק הישראלי שמאפשר חרטה מהסכם בתוך שבועיים מקובל גם בבית דין רבני?

תשובה

א. בהתדיינות בפני בית דין לדיני ממונות יש כמה שלבים:
שלב א' - הגשת התביעה וזימון הנתבע.
שלב ב' - חתימה על שטר בוררות. לפני החתימה הנתבע לא מחויב להתייצב לפני בית הדין לפי החוק, וגם לפי דין תורה הוא יכול לומר שרצונו להתדיין בפני בית דין אחר באותה העיר.³³
 מהרגע שהנתבע חתם על שטר בוררות, הוא חייב להתדיין בפני בית הדין הנוכחי. במקרה שבו הנתבע חתם אך לא התייצב לדיון, עומדות כמה אפשרויות בפני בית הדין והן תלויות מאוד במקרה. בדרך כלל יחייבו אותו בהוצאות משפט,³⁴ במקרים קיצוניים מאוד ידונו בתביעה ללא נוכחותו של אחד הצדדים.³⁵
ב. אם חתמו על שטר בוררות וקיבלו פסק דין, יש לאשררו בבית המשפט (הליך טכני), ולאחר מכן זהו פסק דין מחייב כמו של כל בית משפט, וחברות האשראי מכבדות את פסק הדין.
ג. יש לקבל את התקנה הזאת, משום שמדובר על מנהג מקובל במדינה.³⁶

12. היתר פנייה לערכאות, איום בפנייה לבית משפט / משפטי ארץ
שאלה | אדם חייב לי כסף. הוא טוען טענות שונות כדי להיפטר מתשלום (מהתייעצות עם שני דיינים הבנתי למעלה מכל ספק שאין בטענותיו כלל כדי לפוטרו מתשלום). שאלתיו היכן הוא רוצה לדון, והוא נקב בשם של רב מסוים. לאחר ניסיונות רבים לדבר עם הרב ולקבוע מועד לדיון, הרב הציע זמן לדיון, אך הזמן לא התאים לנתבע (לדבריו). שאלתי היא:

33. שו"ע, חו"מ סי' יד סעי' א ברמ"א.

34. שו"ע, חו"מ סי' יד סעי' ה.

35. ראו בתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים תקנה נז, וראו דוגמה בפסקי דין - ירושלים דיני ממונות ובירורי יוחסין יב, עמ' לה.

36. ראו כאן <http://dintora.org/article/256> בהרחבה.

א. האם במצב כזה ניתן לומר לנתבע (ולהתכוון לכך) שאני מקציב לו שבוע לקבוע דיון אצל דיין כרצונו, ואם לא יקבע דיון כזה, איאלץ לצערי לפנות לבית משפט?

ב. האם ניתן לומר לו כך, לכל הפחות בתורת איום בלי כוונה לבצע?

תשובה | א. אנו ממליצים לך לפנות לבית דין מוכר ומסודר לדיני ממונות. בבית דין כזה, כאשר מגישים תביעה, בית הדין פונה לנתבע לתגובה. אם הנתבע אומר שהוא רוצה בית דין אחר או רב אחר, נותנים לו ארכה של שבועיים לשלוח להם שטר בורות חתום על ידי בית הדין השני. אם הנתבע לא עושה כך, התובע מקבל היתר פנייה לערכאות. לאיים בפנייה לערכאות ולהתכוון לכך - אסור. הרמ"א (חו"מ סי' שפח סעי' ח) כתב: אפילו לא מסרו עדיין, רק שאומר: אלך ואמסור, אם אומר כך בפרהסיא נפסל לעדות, ולא אמרינן בכה"ג עביד אינש דגזים ולא עביד. ויש חולקין אא"כ מוחזק בכך. הרב סילמן³⁷ למד מדברים אלו שאסור לאיים בפנייה לערכאות, ופסול העדות תלוי בפרהסיא, אך עצם האיסור קיים אף ללא זה.

ב. לאיים בפנייה לערכאות כדי לגרום לשני לבוא לדין תורה - מותר. אבל להגיש את התביעה כבר בבית המשפט - אסור. כך למד הרב אשר וייס מדברי הרמב"ן³⁸ שכתב: ...אבל לפני הגוים אסורין הם לבא לפניו שידון להם בדיניהם לעולם, ואפילו היו דיניהם כדינו באותו ענין. מכאן שעצם הגשת התביעה בפני הערכאות יש בה ייקור וכבוד לערכאות, ועל כן היא אסורה.

13. הסתרת מידע בשידוכים, ותביעת נזיקין בעקבות כך / משפטי ארץ

שאלה | זוג צעירים חרדים התחתנו ונולד להם בן. הזוג נקלע למשבר, ואז התגלה לבעל כי לפני הנישואין עברה האישה התעללות מינית, וזו הוסתרה מהרשויות וגם מהבעל. יש לציין כי מחקירת הנושא התברר כי הוריה ידעו על ההתעללות, המשדכת ידעה וגם רב הקהילה ידע, ואיש לא טרח ליידע את הבעל בטרם הנישואין. האישה רוצה להתגרש, והבעל דורש מכל מי שהסתיר ממנו את המידע לתת את הדין, לרבות האישה שהסתירה את עברה. לדבריו סביר להניח שלו היה נחשף למידע זה, היה נמנע מלהתחתן עם האישה, או שהוא היה דורש שזוגתו תעבור טיפול פסיכולוגי. מה הדין בתביעה זו?

א. האם על כל דבר צריך לדווח למשודך?

תשובה | כיוון שהתיק נדון בבית דין רבני, הרי הדיינים יכריעו אם יש פה עילה לתביעת נזיקין מהאישה. אנו נפרוס פה את התמונה באופן כללי. במאמר ב'תחומין'³⁹ סקרו הרב יואל וד"ר חנה קטן מגוון של מחלות ובעיות רפואיות שעלולות להשפיע על חיי בני הזוג, ודנו בשאלה אם מותר להסתיר את מידע כזה

37. כתב עת 'הישר והטוב' ח"ד עמ' נד; הוא הציע שאם התובע רוצה לאיים על השני במכתב של עו"ד, יכתוב את המכתב בנוסח הבא: 'אפעל בכל הכוחות והאפשרויות העומדים לרשותי'. נוסח זה מותר, כיוון שפנייה לערכאות אינה אפשרות העומדת בפניו.

38. שמות כא, א.

מהמשודך. הסתרת המידע עלולה לפגוע בכן הזוג פגיעה קשה ועלולה להיות עבירה של אונאה⁴⁰ וגנבת דעת. לא רק על החולה עצמו מוטלת החובה לספר ולא להונות את בן הזוג, אלא גם על מי שעומד מהצד יש חובה כזאת - 'לפני עור לא תתן מכשול'. גם מצד הלכות 'לשון הרע' אין להימנע מלספר על פרטים בעייתיים.⁴¹ אולם בשידוכים יש שיקול נוסף. פעמים אנשים נמנעים מפגישה עם משודכת בגלל טעמים פעוטים, ולפעמים אם יגלו את המידע, המשודך לא יוכל להתחתן. מטעמים אלו ועוד נחלקו הפוסקים אם יש איסור גנבת דעת בהסתרת מידע בשידוכים (במקרה שלא יביא למקח טעות). יש פוסקים⁴² שמתירים להעלים כמעט כל מידע אם לא יוכל להתחתן אם יגלה את המום, ויש פוסקים⁴³ שמחייבים לדווח על כל בעיה רפואית או אחרת שאינה רגילה, ויש פוסקים⁴⁴ שמחלקים בין סוגים שונים של מומים ומידע.

בנוגע לפגיעה מינית חילקו הכותבים במאמר הנ"ל בין פגיעה מינית קשה, אפילו אם לא היה אונס, ובין פגיעה מינית קלה יותר, שעליה אין חובה לספר, אך כמובן קשה לקבוע לכך מסמרות - מה נקרא קל ומה נקרא קשה - והדבר גם משתנה מנפגעת לנפגעת. חשוב לזכור שהמידע המוסתר שמדובר עליו במאמר הנ"ל הוא מידע שמוסתר לפני החתונה, ואין פה אמירה כל שהיא בנוגע להגדרת הנישואין כמקח טעות. **לעומת זאת אחרי החתונה** המצב הוא אחר, ונדיר מאוד לומר שמדובר על מקח טעות.⁴⁵

ב. תביעת נזיקין

לא ניתן לחייב את האישה, ההורים והרב בתשלום אפילו לשיטות האוסרות להסתיר כל מידע. ראשית, בפגיעה המינית יש גדר ספק אם האישה תתגבר על הפגיעה, ואם היא תעבור טיפול מועיל. שנית, הסתרת המידע גרמה נזקים בגרמא, ולא באופן ישיר. ראיה לדבר ניתן ללמוד משתי תשובות:

מתשובת ה'חתם סופר'⁴⁶ עולה שאין תביעת נזיקין על נישואין ברמאות, אלא מותר רק לא לשלם לבעל את רכושו שנמצא בידי אבי הכלה, עד שיתרצה לגרש. גם בתשובת הרב משה פיינשטיין,⁴⁷ כתב על אישה שיש ספק אם העובדה שאין לה וסת בגיל 20 מהווה מניעה לכניסה להריון:

39. 'הסתרת מידע בשידוכין', תחומין כה, עמ' 47-57.
 40. ב"מ ס ע"א ואפילו אם אין אונאה באדם ואז המקח לא בטל, הרי יש איסור אונאה (סמ"ע חו"מ סי' רכז, ס"ק נא).
 41. חפץ חיים, כלל ט, ציור שלישי, ובכפוף לתנאים שמונה שם החפץ חיים.
 42. קהילות יעקב, יבמות סי' מד להלכה ולא למעשה; עי' שם בטעם הדבר מדוע אין איסור גניבת דעת בשידוכין. ועיין גם בספר נשמת אברהם, ח"ה על שו"ע אבה"ע סי' ה סעי' ז, בשם הגרש"ז אויערבאך ובשו"ת אגרות משה, אהע"ז ח"ג סי' כז.
 43. נשמת אברהם, ח"ה אבה"ע סי' ה ס"ק ב, בשם הגר"ש אלישיב; שו"ת קנה בושם, ח"א סי' קכא.
 44. לדוגמה תשובות והנהגות, ח"א סי' תתעט.
 45. עיינו חת"ס, אה"ע ח"א סי' קטז.
 46. הערה 15.
 47. אג"מ, אה"ע ח"ג סי' כז.

ולרווחא דמילתא יחליטו האב והבת שאם יעבור זמן של ארבע שנים ולא תתעבר וגם לא יבא לה אורח כנשים, תקבל ממנו גט בלא קושי ובלא שום תביעות ממנו, שלהחלטה זו שוב לא יהיה להנושאה כמעט שום הפסד, שודאי לא יצטרכו לגלות אף לא ממדת חסידות.

מכאן שאין תביעת נזיקין על דבר כזה, עד כדי כך שהוא מגדירו כאין לו שום הפסד. אם כן מקרה שבו הגירושין מתנהלים בלי שום טענות מצד האישה וללא גרימת הפסדים לבעל, כמו בתיאור שתיאר הרב פיינשטיין, אלא הנזק היחיד הוא נישואין שנגמרו, אין הצד הנפגע יכול לתבוע פיצויי נזיקין מהצד הפוגע.

ג. תשלומי בושת לבעל

יש פוסקים שחייבו תשלום שנקרא 'פיצויי גירושין'. מדובר על תשלום לאישה כתוספת לכתובה שלה בגין התעללויות שעברה מצד הבעל. היו פוסקים שראו בתשלום הזה דמי בושת שמגיעים לאישה.⁴⁸ אם כן לכאורה היה מקום לדון על בושת גם לבעל. אלא שנראה שהבושת קיימת דווקא אצל האישה שהתורה קבעה שבעלה מגרשה וההחלטה בידיו, אבל הבעל, שבסוף הכול נעשה בהסכמתו, אין לו לתבוע בושת.⁴⁹

ד. דמי השידוכים

תפקיד השדכנית הוא להיות **לטובת שני הצדדים**, ואם היא לא מילאה את תפקידה כראוי ושירתה צד אחד בלבד, יש מקום לתבוע את דמי השידוכים בחזרה במקרים מסוימים.⁵⁰

14. **זכה בדין תורה וחויב בבית משפט, האם יכול לטעון מקה טעות כלפי המוכר? / משפטי ארץ**

שאלה

קניתי דירה ונודע לי בדיעבד שיש במרפסת בעיית איטום קשה (בעיה שקיימת מאז מסירת הדירה ע"י הקבלן), ומי גשמים מטפטפים לדירה שתחתיה. המוכר הסתיר את הבעיה ממני. לטענת המוכר, הוא זוכה בבי"ד מול הדייר התחתון, ולכן לא ראה צורך לעדכן אותי. עכשיו, הדייר התחתון תבע אותי בערכאות וחויבתי בתיקון האיטום במרפסת (השופטת לא קיבלה את הטענה שהעליון זוכה בבי"ד, מכמה סיבות שאכמ"ל). לטענת המוכר הוא פטור, מכיוון שע"פ דין תורה הוא יצא זכאי, ונפסק שעל התחתון לתקן, וא"כ הוא מכר לי דירה שע"פ דין תורה היא בלי מום.

תשובה

48. ראו במאמרו של הרב זרח ורהפטיג, סיני גיליון צח, בשם ספר 'פדה את אברהם', ועבודת הגירשוני ועוד.

49. עיין על כך בפסק דין של בית הדין הגדול בפני הדיינים שרמן, איזירר ואלגברלי, תיק מספר 8860-1-21, שפסקו פיצויי גירושין לבעל רק בגלל הסכמת האישה והעובדה שעשתה קניין על כך, אך לא בגלל המנהג לפסוק פיצויי גירושין שהם רק מהבעל לאישה כתוספת על הכתובה.

50. ראו בקובץ הישר והטוב, ח"י עמ' קמד את פרטי הדינים.

בדיני ממונות אין אפשרות להשיב ללא שמיעת שני הצדדים. נברר רק את עקרונות ההלכה בדין זה.

א. טענת מקח טעות בשל התביעה המשפטית

יש לדון אם תביעה משפטית על הדירה מהווה מקח טעות ומבטלת את כל הקנייה. טענת מום במקח תלויה בכמה דברים, ומום שאינו מחייב החלפת המקח אינו עילה לטענת מקח טעות.⁵¹ בנוסף לכך הדבר תלוי במנהג המדינה,⁵² ואם הסכום שבתביעה אינו גורם בדרך כלל לביטול העסקה, אין כאן טענת ביטול מקח. ואפילו אם ערך הבית ירד בעקבות כך - אין בקרקעות טענת אונאה. לכן נראה שתביעה משפטית אינה סיבה לביטול המקח לגמרי, אלא לכל היותר מהווה פגם שדורש פיצוי.

ב. דרישת פיצוי כספי

אע"פ שהתביעה אינה מוצדקת על פי דין תורה, נראה שעצם העובדה שיש תביעה משפטית עלולה להיות פגם במקח שעל המוכר לתקנו.

ה'שלחן ערוך' פסק (חו"מ סי' רכו סעי' ה):

המוכר קרקע לחבירו, ואחר שקנה הלוקח באחד מהדרכים שקונים בהם, קודם שישתמש בה, יצאו עליו מערערי, ה"ז יכול לחזור בו, שאין לך מום גדול מזה, שעדיין לא נהנה בו ובאו התובעים. לפיכך יבטל המקח ויחזיר המוכר את הדמים, ויעשה דין עם המערערים. ואם נשתמש בה הלוקח כל שהוא, ואפילו דש המצר שלה ועירבו עם הארץ, אינו יכול לחזור בו, אלא עושה דין עם המערער, ואם הוציאה מידו בדין יחזור על המוכר, כדין כל הנטרפין.

כלומר, עצם העובדה שיצא ערעור על השדה, די בה כדי להוות מום במקח רק אם עדיין לא נהנה וכבר באו תובעים, כי בוודאי על דעת כן לא ירד למקח, אע"פ שעדיין לא התברר אם התביעה מוצדקת. אבל אם כבר השתמש במקח, אז עצם התביעה המשפטית אינה עילה לביטול מקח, ואז דנים ככל דיני אחריות של מוכר כלפי לוקח ('כדין כל הנטרפין'). משמע מכאן שלא די בעובדה שיש תביעות משפטיות על הנכס כדי לטעון כנגד המוכר, ואע"פ שהקונה הפסיד במשפט האזרחי שהתנהל כנגדו, אין לחייב את המוכר בנזק שנגרם לו על ידי השכן או ע"י בית המשפט, אלא אם יש סעיף שמחייב זאת בהסכם המכירה.

מסקנה

נזק שנגרם לקונה בגלל תביעה משפטית העומדת על הנכס כשאינה מוצדקת, אינו מהווה סיבה לביטול מקח או לדרישת פיצוי, אלא אם הוסכם מראש שהמוכר יישא בעלות של תביעות משפטיות על הנכס.

51. שו"ע, חו"מ סי' רלב סעי' ה, שעקירת דלתות בבית אינה הופכת את המקח למקח טעות, אלא המוכר יכול לתקן את הנזק והמקח קיים, בניגוד לכותל רעוע שמחייב בנייה מחודשת.

52. שו"ע, שם סעי' ו.